

La guineu (*Vulpes vulpes*)

(ALDC, VII, 1624. La guineu)

La *guineu* és un ‘mamífer carnívor, d’uns 60 centímetres de llarg, musell estret, orelles dretes, peus curts, cua llarga i grossa i pelatge rogenc; ataca l’aviram (*Vulpes vulpes*)’. *Guineu* (s. XIII), mot propi del cat., és d’origen incert, però sembla acceptable la proposta de Coromines de derivar-lo de l’antropònim germ. WINIDHILD, nom de comtessa, bé que poc freqüent; igual origen tindria el geosinònim *guilla*, que procediria d’un anterior *guisla*, del germ. WISĪLA, també nom de comtessa, amb grau zero de -s implosiva davant consonant sonora; aquests noms de dona podien ser “símbol de la prudència i l’astúcia femenines” (DECat): l’aplicació de l’astúcia al mamífer està en relació amb el *Roman de Renard*, aquest antropònim també d’origen germ. (< RAGINHARD), que va esdevenir nom comú en fr., substituint l’anterior *volpe* (< VULPE), com *guilla* i *guineu* van ocupar el lloc de l’ant. *volp* (cf. cat. ant. *volpell* ‘covard’) (Ros, 1764; “animal astutíssimo [...]”, *Autoridades*). La idea de ‘astúcia’ present en *guineu* degué influir en el pas de *gronau*, *gornau* a *garneu* ‘*Trigla lyra*’ i ‘astut’ (cf. Veny, 1992).

Una actuació freqüent de la guineu és la d’atacar els galliners: “l’home del camp té horror de la guineu més que de cap altre animal: costa tant de salvar l’aviram de les seves hàbils i ferotges escomeses!” (DECat); per tant, considerat mot tabú, s’ha apel·lat a donar a l’animal sigui noms de persona (sard campidanès *Mariane*, fr. dial. *Bastien*, cast. *Pedro*, arag. *Juan*, *Juanillo*, *María* [ALEANR, IV, mapa 477], eusq. *García*, *Luki* [< LUCIUS], *azeari* [< ASINARIUS]), sigui noms indirectes (“la pudenta”, “aquella [mala] bèstia”, “la gandula”, etc.), dels quals participa *rabosa* (s. XV), que ha estat pres del cast., probablement arag. (cf. ALEANR, IV, mapa 477), per l’antiguitat de la seva doc. (el DECat el considera mossàrab, posat en

dubte per Fernández-Ordóñez, 2011: n. 60), on és der. de *rabo* ‘cua’ (com si diguéssim ‘la de la cua grossa’, cf. *Autoridades*: “[...] Tiene la cola mui grande, y poblada, por lo que [la zorra] se llama también Raposa, quasi Rabosa [...]”); en cast. “*rabosa* s’usava tant o més que *raposa*”, aquesta amb -p- potser per influència de *rapiña*, *rapaz* (DECH); cf. al. *Langschwanz* ‘cua llarga’; der. *rabosot* 152, 162. La mateixa metonímia es troba en el logudorès *mattsonne*, der. de *mazza* ‘porra’ “alludendo alla coda fornita della volpe” (DES), i que ha passat a l’alg. *matxoni* 85.

Sorro 87, 190, *sorra* 163 són adaptacions dels manlleus al cast. *zorro*, *zorra* (s. XV), d’origen onomatopeic, que, en aquesta llengua, van substituir *raposa*, i aquest, *vulpeja*. A l’ALPI es pot veure la distribució de *zorra* i *raposa*, amb exclusió del domini català on sols figuren alguns resultats meridionals (cf. Fernández-Ordóñez, 2011: n. 60 i mapa 20).

La distribució areal situa les isoglosses de *guineu* i *guilla* al Principat, mentre que aquests mots van ser substituïts per *rabosa*, que es documenta des del s. XV (Sant Vicent Ferrer, *Spill*, *Curial*), amb continuïtat en segles posteriors fins l’actualitat (Ros, 1764; Sanelo, 1802; Lamarca, 1839; Escrig, 1851; Rosanes, 1864; Pla, 1880; Martí Gadea, 1909), ampliat amb der. com *rabosejar*, *raboser*, *raboseria*, *rabosot* i amb extensions semàntiques com *rabosa* ‘peix’, ‘varietat de cuc’. Els diccionaris bal. entren *rabosa* per al men. (Febrer Cardona, v. 1830 [2001]) i *raboa* (Figuera, 1840) per al mall.: avui és una espècie inexistent, però apareix en les rondalles insulars i actualment *raboa* és un peix en mall. (*Blennius*) i *rabosa*, la planta *apegalós* (*Galium aparine*) en men.

Són mots normatius *guineu*, *guilla*, *rabosa*, des del DOrt, 1917.